

Облік і оподаткування

УДК 657

Оляднічук Наталія Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Уманський національний університет*

Olyadnichuk Nataliya

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation
Uman National University
ORCID: 0000-0002-7900-2740*

**АДАПТАЦІЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ АГРАРНОГО
БІЗНЕСУ ДО УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЙ**

**ADAPTATION OF THE ACCOUNTING AND ANALYTICAL SYSTEM
OF AGRICULTURAL BUSINESS TO THE CONDITIONS OF
INSTABILITY AND EMERGENCY SITUATIONS**

***Анотація.** Вступ. У статті досліджено теоретико-методологічні та практичні аспекти адаптації обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу до умов нестабільності та надзвичайних подій.*

***Мета.** Метою статті є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо адаптації обліково-аналітичної системи, спрямованих на забезпечення неперервності управління, достовірності облікової інформації та підвищення ефективності управлінських рішень.*

***Матеріали і методи.** Матеріалами дослідження є нормативно-правове забезпечення та напрацювання науковців щодо обліково-*

аналітичної системи аграрного бізнесу в умовах невизначеності та надзвичайних подій. У процесі здійснення дослідження використано **діалектичний метод** – для виявлення взаємозв'язку між економічними процесами та змінами в системі обліку під впливом надзвичайних подій; **аналіз і синтез** – для структурування елементів обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу та виявлення факторів, що впливають на її адаптацію; **графічний метод** – для візуалізації результатів дослідження та формування структурно-логічних схем адаптації облікових процесів, логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У статті обґрунтовано необхідність комплексної адаптації обліково-аналітичної системи аграрних підприємств до умов нестабільності шляхом модернізації методології обліку, впровадження електронного документообігу, автоматизації облікових процедур, розвитку ризик-менеджменту та підвищення кваліфікації персоналу. Доведено, що використання інформаційних технологій дає змогу створити інтегроване інформаційне середовище, у якому фінансовий, управлінський і податковий облік функціонують як єдина система. Запропонована структурна модель може бути використана для розробки внутрішніх положень про облікову політику, створення аналітичних центрів моніторингу, удосконалення системи звітності та формування адаптаційних стратегій.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою моделей цифрової трансформації бухгалтерського обліку, оцінкою впливу інноваційних технологій на структуру фінансової звітності, а також формуванням системи показників для оцінювання ефективності адаптації обліково-аналітичних процесів у кризових умовах.

Ключові слова: аграрний бізнес, адаптація, нестабільність, ризики, облік, аналітика, контроль, цифровізація, фінансова стабільність, управлінські рішення.

Summary. *Introduction. The article examines the theoretical, methodological and practical principles of adapting the accounting and analytical system of agrarian business to conditions of instability and extraordinary events.*

Purpose. The purpose of the article is to substantiate theoretical provisions and develop practical recommendations for adapting the accounting and analytical system aimed at ensuring the continuity of management, the reliability of accounting information and increasing the efficiency of management decisions.

Materials and methods. The materials of the study are regulatory and legal support and the work of scientists on the accounting and analytical system of agrarian business in conditions of uncertainty and extraordinary events. In the process of conducting the study, the dialectical method was used – to identify the relationship between economic processes and changes in the accounting system under the influence of extraordinary events; analysis and synthesis – to structure the elements of the accounting and analytical system of agrarian business and identify factors affecting its adaptation; graphic method – for visualization of research results and formation of structural-logical schemes of adaptation of accounting processes, logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results. The article substantiates the need for comprehensive adaptation of the accounting and analytical system of agricultural enterprises to the conditions of instability by modernizing the accounting methodology, implementing electronic document management, automating accounting procedures, developing risk management and improving personnel skills. It is proved that the use of information technologies makes it possible to create an integrated information environment in which financial, management and tax accounting function as a single system. The proposed structural model can be used to develop internal regulations on accounting policy, create analytical monitoring centers, improve the reporting system and form adaptation strategies.

Discussion. Prospects for further research are related to the development of models for the digital transformation of accounting, assessing the impact of innovative technologies on the structure of financial reporting, and forming a system of indicators for assessing the effectiveness of adapting accounting and analytical processes in crisis conditions.

Key words: *agribusiness, adaptation, instability, risks, accounting, analytics, control, digitalization, financial stability, management decisions.*

Постановка проблеми. В умовах високого рівня невизначеності обліково-аналітична система стає основою забезпечення стійкості бізнесу, ефективного контролю ресурсів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Здатність системи бухгалтерського обліку й аналітики швидко адаптуватися до змін довкілля визначає не лише фінансову стабільність підприємства, а й рівень його конкурентоспроможності.

Сучасний аграрний бізнес функціонує в умовах підвищеної нестабільності, що зумовлена економічними коливаннями, воєнними діями, змінами клімату, енергетичними кризами та іншими надзвичайними подіями. Такі обставини суттєво впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств, створюючи ризики для збереження активів, достовірності облікових даних та ефективності управління.

Традиційні підходи до ведення бухгалтерського обліку виявляються недостатньо гнучкими для забезпечення оперативного реагування на кризові ситуації, оскільки не завжди враховують особливості аграрного виробництва. В умовах надзвичайних ситуацій виникає потреба в оновленні методичних підходів до аналітичної оцінки та документування втрат, управління ризиками, оперативного прийняття управлінських рішень.

Проблема адаптації обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу полягає в забезпеченні її стійкості, гнучкості та безперервного функціонування. Необхідність інтеграції цифрових технологій, аналітичних

інструментів прогнозування та ризик-менеджменту зумовлює потребу в переосмисленні ролі бухгалтерського обліку як системи управлінської підтримки прийняття рішень.

Актуальність наукового дослідження зумовлена необхідністю розробки концептуальних та практичних засад адаптації обліково-аналітичної системи аграрних підприємств до умов нестабільності, що забезпечить їх стійкість, ефективність та конкурентоспроможність у нинішніх надзвичайних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку обліково-аналітичного забезпечення аграрного бізнесу в умовах економічної нестабільності та ризиків привертають значну увагу науковців. Дослідження зосереджені на питаннях обліково-аналітичної системи в умовах глобальних трансформацій, економічної безпеки підприємств, обліково-правового забезпечення та ефективності прийняття управлінських рішень для забезпечення стійкості вітчизняної економіки.

Азаренков Г.Ф. [1, с. 175] здійснює системне дослідження трансформації обліково-аналітичної системи як стратегічного інструменту управління в умовах сучасних глобальних змін. Андріїв Н. [2] досліджує вплив воєнних дій на суттєві зміни у вітчизняному бізнесі, які вимагають своєчасного реагування на основі якісного інформаційного підґрунтя, що формується завдяки обліково-аналітичному забезпеченню.

Визначення поняття надзвичайної діяльності за надзвичайних ситуацій в законодавчій базі України охарактеризовано поверхнево [8, 9]. Результати надзвичайної діяльності відображаються в обліку та звітності не в повному обсязі, наголошують Гудзенко Н.М., Настенко М.М. [3]. Добрунік Т. і Кузнєцова О. [4] стверджують, що основними проблемними питаннями для аграрного сектору економіки країни в умовах економічної нестабільності є погіршення або повне руйнування матеріально-технічної бази, що негативно впливає на прибутковість суб'єкта господарювання.

Кучеренко Т.Є., Михайловина С.О., Оляднічук Н.В. вважають, що для класифікації надзвичайних подій, а відтак відображення витрат і доходів за такими операціями, необхідно враховувати галузь економіки [5]. Питання обліку і звітності в умовах воєнного стану досліджують Ловінська Л.Г., Озеран А.В., Коршикова Р.С. [6], які зосереджують увагу на удосконаленні нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку задля достовірного відображення фінансово-економічного стану підприємства в умовах збройної агресії. Зміст і вартісна оцінка доходів або витрат від кожної надзвичайної події мають розкриватись у примітках до фінансової звітності окремо, уточнюють Несенко П.Г. і Цуканов О.Ю. [10].

За результатами своїх досліджень Лукашик В. [7] робить висновок про те, що «сучасна система обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств потребує нового сутнісного наповнення, що включає в себе комплекс методів, методик, процедур і моделей, необхідних для обґрунтування управлінських рішень в сфері забезпечення фінансової безпеки підприємства». Томашук І.В., Томашук І.О. [11, с. 67] вважають, що «у період воєнного стану розвиток сільського підприємництва можливий через адаптацію до нових умов, диверсифікацію виробництва, використання місцевих ресурсів та сприяння відновленню продовольчої безпеки». Шишкін В., Онищенко О., Зевенко Д. [12, с. 204] результати дослідження узагальнюють у формі SWOT-аналізу ефективності прийняття управлінських рішень у воєнних умовах. На їхнє переконання, це дозволяє визначити стратегічні пріоритети для збереження стійкості логістичних систем. Попри значний науковий доробок, залишаються недостатньо дослідженими питання комплексної адаптації обліково-аналітичної системи аграрних підприємств до умов нестабільності та надзвичайних ситуацій.

Метою статті є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо адаптації обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу до умов нестабільності, ризиків та надзвичайних подій,

спрямованих на забезпечення неперервності управління, достовірності облікової інформації та підвищення ефективності прийняття рішень.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використано комплекс теоретичних, методологічних та емпіричних підходів, спрямованих на виявлення особливостей функціонування обліково-аналітичної системи аграрних підприємств в умовах нестабільності та надзвичайних подій. Методологічною основою дослідження є системний підхід, який дозволяє розглядати обліково-аналітичну систему як цілісний організаційно-економічний механізм, що адаптується до зовнішніх викликів та змін середовища. У процесі здійснення дослідження використано наступні методи: діалектичний метод – для виявлення взаємозв'язку між економічними процесами та змінами в системі обліку під впливом надзвичайних подій; аналіз і синтез – для структурування елементів обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу та виявлення факторів, що впливають на її адаптацію; графічний метод – для візуалізації результатів дослідження та формування структурно-логічних схем адаптації облікових процесів, логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови функціонування аграрного бізнесу в Україні характеризуються підвищеною нестабільністю, викликану економічними кризами, воєнними діями, кліматичними ризиками та глобальними викликами продовольчої безпеки. У таких умовах особливого значення набуває адаптація обліково-аналітичної системи як вагомого інструменту управління ресурсами, контролю витрат, забезпечення прозорості фінансових потоків та прийняття ефективних управлінських рішень.

Адаптація обліково-економічної системи передбачає інтеграцію сучасних технологій, ризик-орієнтованих підходів, інструментів прогнозування та аналітичних моделей для прийняття рішень.

Крім того, в аграрній сфері адаптація має враховувати сезонність, природно-кліматичні чинники, специфіку земельних відносин тощо.

Особливої актуальності та необхідності набуває цифровізація обліково-аналітичних процесів, що дозволяє мінімізувати ризики втрати інформації, забезпечити віддалений доступ до облікових даних, підвищити якість та швидкість формування управлінської звітності.

Основні вектори адаптації обліково-аналітичної системи спрямовані на забезпечення стійкості облікових процесів, підвищення рівня аналітичної підтримки управлінських рішень, інтеграцію інноваційних цифрових технологій та формування ефективного механізму контролю фінансових результатів діяльності підприємства, рис. 1.

Рис. 1. Системний підхід адаптації обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу до умов нестабільності та надзвичайних ситуацій

Джерело: авторська розробка

Результати впровадження таких змін забезпечать побудову адаптивної обліково-аналітичної системи, яка спроможна забезпечити оперативність та надійність фінансової інформації, можливість управління ризиками в режимі реального часу, підвищення стійкості підприємства до

зовнішніх загроз, а також сформувати ефективну взаємодію між бухгалтерським, управлінським та аналітичним рівнями обліку.

Модель адаптивної обліково-аналітичної системи аграрного підприємства передбачає побудову концептуальної основи через поєднання принципів гнучкості, релевантності та стійкості, орієнтованої на управління ризиками, інформаційну безпеку і швидке реагування та інтеграцію фінансового, управлінського, податкового обліку й аналітичних процедур в єдине інформаційне середовище, рис. 2.

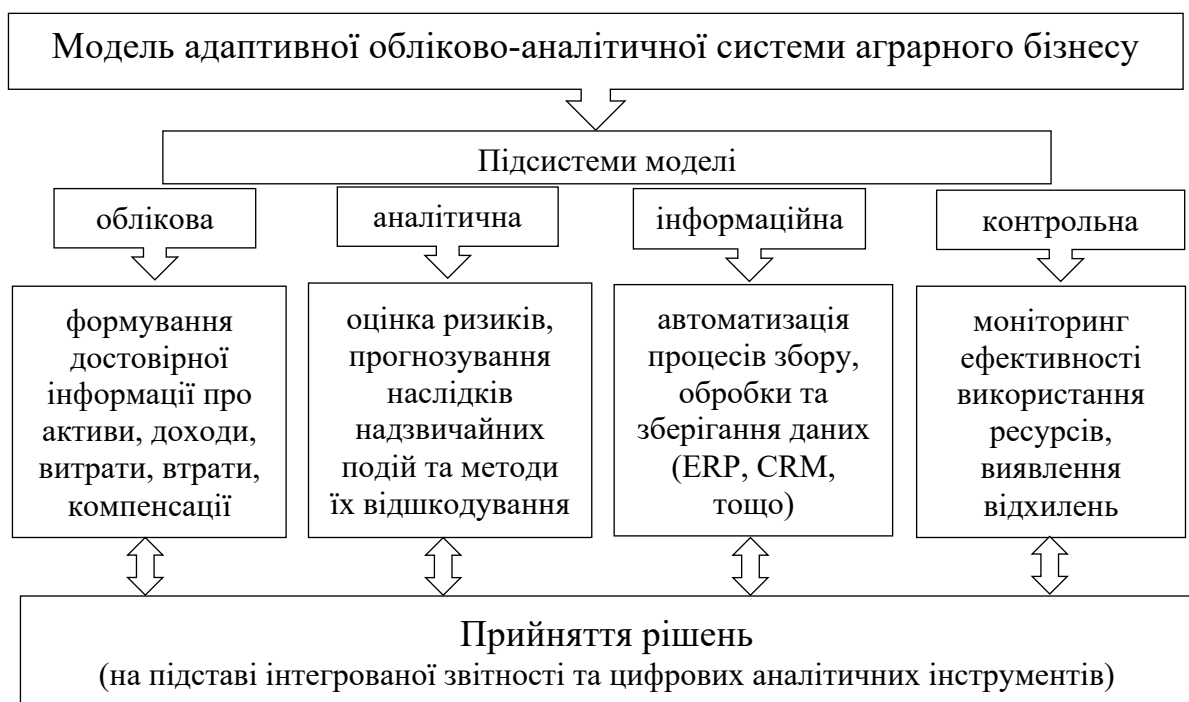

Рис. 2. Структурні елементи моделі адаптивної обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу

Джерело: авторська розробка

Запропонованій моделі адаптивної обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу в умовах нестабільності та надзвичайних ситуацій притаманний механізм, який передбачає застосування методів ризик-менеджменту, гнучкість у побудові звітності (адаптація до змін середовища), цифровізацію облікових процедур та використання хмарних технологій.

Використання розробленої моделі в практичній діяльності дозволить підвищити достовірність інформації та оперативність її формування, мінімізує вплив невизначеності на управлінські рішення, посилить фінансову стійкість суб'єкта господарювання та сприятиме формуванню бази для сталого розвитку та інноваційної активності.

Отже, адаптація обліково-аналітичної системи аграрного бізнесу до умов нестабільності та надзвичайних подій є необхідною умовою збереження економічної стабільності, конкурентоспроможності та фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Поєднання інноваційних підходів, цифрових технологій та професійної аналітики створює міцне підґрунтя для сталого розвитку аграрного сектору в умовах надзвичайних ситуацій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження встановлено, що сучасні виклики, пов'язані з воєнними діями, економічною нестабільністю, кліматичними змінами та технологічними трансформаціями, суттєво впливають на ефективність функціонування обліково-аналітичних систем аграрних підприємств. Для забезпечення безперервності господарської діяльності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень необхідним є формування адаптивної обліково-аналітичної системи, спроможної швидко реагувати на динамічні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

В подальших наукових дослідженнях доцільно акцентувати увагу на розробці моделей цифрової трансформації облікових процесів в аграрній сфері, які враховуватимуть специфіку функціонування підприємств аграрного сектору економіки із підвищеним рівнем ризику та обмеженими ресурсами.

Література

1. Азаренков Г.Ф. Вплив цифровізації на трансформацію обліково-аналітичних процесів підприємства. *Нові інформаційні технології управління бізнесом: збірник тез VIII Всеукр. наук.-практ. конференції*. Київ: Спілка автоматизаторів бізнесу. 2025. С. 9-12. URL: https://unionba.com.ua/storage/content/osvita/zbirnyk_tez_npk_2025.pdf (дата звернення 22.10.2025).
2. Андріїв Н. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/10.32782/2524-0072/2023-52-12>
3. Гудзенко Н.М., Настенко М.М. Поняття надзвичайної події та особливості відображення її на слідків в обліку. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ponyattya-nadzvichaynoi-podii-ta-osoblivosti-vidobrazhennya-ii-naslidkiv-v-obliku.html> (дата звернення 22.10.2025).
4. Добрунік Т., Кузнєцова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25>
5. Кучеренко Т.Є., Михайловина С.О., Оляднічук Н.В. Облікове забезпечення витрат і доходів надзвичайних подій. *Бізнес Інформ*. 2024. № 9. С. 328-334. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-9_0-pages-328_334.pdf (дата звернення: 23.10.2025).
6. Ловінська Л.Г., Озеран А.В., Коршикова Р.С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в умовах воєнного стану в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 92-106. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.092>
7. Лукашик В. Діяльність аграрного бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій та його обліково-правове забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-150>

8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 «Зменшення корисності активів» : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2004 № 817. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text> (дата звернення: 24.10.2025).

10. Несенко П.Г., Цуканов О.Ю. Облік збитків, формування надзвичайних доходів і витрат у сільгоспвиробників у зв'язку зі стихійним лихом. *Облік і фінанси АПК*: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblik-zbitkiv-formuvannya-nadzvichaynih-dohodiv-i-vitrat-u-silgospvirobnikiv-u-zv-yazku-zi-stihiynim-lihom.html> (дата звернення: 25.10.2025).

11. Томашук І.В., Томашук І.О. Сільське підприємництво в умовах війни: оцінка розвитку та конкурентних переваг. *Управління змінами та інновації*. 2025. Вип. 14. С. 59-68. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2025-14-9>

12. Шишкін В., Онищенко О., Зевенко Д. Ефективність прийняття управлінських рішень в умовах воєнного стану для забезпечення стійкості економіки логістичних систем вітчизняних підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2025. Вип. 4 (55). С. 197-205. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-27>

References

1. Azarenkov H.F. (2025). Vplyv tsyfrovizatsii na transformatsiiu oblikovo-analitychnykh protsesiv pidpryiemstva [The impact of digitalization on the transformation of accounting and analytical processes of an enterprise]. *Novi informatsiini tekhnologii upravlinnia biznesom: zbirnyk tez VIII Vseukrainskoi*

naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyiv: Spilka avtomatyzatoriv biznesu. P. 9-12.
URL: https://unionba.com.ua/storage/content/osvita/zbirnyk_tez_npk_2025.pdf [in Ukrainian].

2. Andriiv N. (2023). Oblikovo-analitychne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [Accounting and analytical support for the economic security of the enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/10.32782/2524-0072/2023-52-12> [in Ukrainian].

3. Hudzenko N.M., & Nastenka M.M. Poniattia nadzvychainoi podii ta osoblyvosti vidobrazhennia yii na slidkiv v obliku [The concept of an emergency event and the features of its reflection in accounting records]. *Oblik i finansy APK: osvithii portal*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/ponyattya-nadzvichaynoi-podii-ta-osoblivosti-vidobrazhennia-ii-naslidkiv-v-obliku.html> [in Ukrainian].

4. Dobrunik T., Kuznietsova O. (2022). Problemy i napriamky rozvytku aharnoho sektoru Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Problems and directions of development of the agricultural sector of Ukraine in conditions of economic instability]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-25> [in Ukrainian].

5. Kucherenko T.Ie., Mykhailovyna S.O., Olyadnichuk N.V. (2024). Oblikove zabezpechennia vytrat i dokhodiv nadzvychainykh podii [Accounting for expenses and income from extraordinary events]. *Biznes Inform.* № 9. Pp. 328-334. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-9_0-pages-328_334.pdf [in Ukrainian].

6. Lovinska L.H., Ozeran A.V., Korshykova R.S. (2022). Bukhholderskyi oblik ta finansova zvitnist v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Accounting and financial reporting under martial law in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*. № 4. Pp. 92-106. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.092> [in Ukrainian].

7. Lukashyk V. (2024). Diialnist aharnoho biznesu v umovakh nadzvychainykh sytuatsii ta yoho oblikovo-pravove zabezpechennia [Activities of agricultural business in emergency situations and its accounting and legal

support]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-150> [in Ukrainian].

8. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 16 «Vytraty» [National Accounting Regulation (Standard) 16 «Expenses»] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> [in Ukrainian].

9. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 28 «Zmenshennia korysnosti aktyviv» [National position (standard) of accounting form 28 «Impairment of usefulness of assets»] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05#Text> [in Ukrainian].

10. Nesenko P.H., Tsukanov O.Iu. Oblik zbytkiv, formuvannia nadzvychainykh dokhodiv i vytrat u silhospvyrobnykiv u zviazku zi stykhiinym lykhom [Accounting for losses, formation of extraordinary income and expenses for agricultural producers in connection with a natural disaster]. *Oblik i finansy APK: osvittii portal*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/oblik-zbitkiv-formuvannya-nadzvichaynih-dohodiv-i-vytrat-u-silgospvirobnikiv-u-zv-yazku-zi-stihiynim-lihom.html> [in Ukrainian].

11. Tomashuk I.V., Tomashuk I.O. (2025). Silske pidpriemnytstvo v umovakh viiny: otsinka rozvytku ta konkurentnykh perevah [Rural entrepreneurship in wartime: assessment of development and competitive advantages]. *Upravlinnia zminamy ta innovatsii*. Vyp. 14. Pp. 59-68. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-14-9> [in Ukrainian].

12. Shyshkin V., Onyshchenko O., Zevenko D. (2025). Efektyvnist pryiniattia upravlinskykh rishen v umovakh voiennoho stanu dlia zabezpechennia stiikosti ekonomiky lohistychnykh system vitchyznianykh pidpriemstv [Effectiveness of managerial decision-making under martial law to ensure economic sustainability of logistics systems of domestic enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. Vyp. 4 (55). Pp. 197-205. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-27> [in Ukrainian].